

DOWRY - A MENACE IN SOCIETY

Characters :

Archana : The main female lead, daughter of Belaben.
Belaben : Mother of Archana.
Kirti : Belaben's younger daughter.
Pushpaben : Archana's wicked, greedy mother-in-law.
Been : A friend and neighbour of Archana in her in-laws place.
Rajesh : The husband of Archana.

SCENE - 1

[A middle class house - a slightly old sofa with two chairs on either side, facing each other. In the centre two tables are arranged. Two folding chairs of wood are also kept behind the sofa].

[One girl - Archana - 18-19 years of age is sitting near the table. She is crying silently and the girl's mother (Belaben) is sitting on the chair. Belaben is greying at the temples and is dressed in an old, worn saree].

Archana : Mother..... I still have to study further.

Belaben : Daughter, we won't get such a good match again... The boy, Rajesh, is good and moreover his family is rich. The best point is that Rajesh likes you.

Archana : And of course..... my liking or disliking him is of no consequence. (Sarcastically she speaks and takes a sad deep breath). If your son had failed his 12th, then also you would have asked him to continue his studies and... here you are telling me to get married while I have yet to appear for my exams.

Belaben : Your brother is a boy and you are a girl, understand? (angrily). Now, we have argued enough and I shall hear no more.

YOU ARE GOING TO MARRY and that is settled !
(saying each word with emphasis). You have to think of your two younger sisters also.

[So saying she goes and Archana continues to cry more noisily this time].

Archana : (To herself). In every matter, the son's interest comes first, we girls..... are to be hearded like animals.

[Keeping her head on the table she cries more and more].

SCENE - 2

[The same room..... but the atmosphere of a wedding, with lots of noise, the sound of Shehnai, etc. The daughter's (Archana's) mother-in-law (Pushpaben) is in a hurry to finish the marriage rites. (Her physical size is big and frightening)].

Belaben : Pushpaben, listen we have given you a T.V. in dowry and then too you want a lot of Rupees. If it was like this you should have told us in the beginning ! Now from where shall we bring the money?

Pushpaben : See..... all that I don't know..... you have to give things to your daughter, so that she can live comfortably but what of us..... we have brought up the boy.... given him a good education, for that we should at least get one lakh. they won't be allowed to get married.

Belaben : (In a pleading tone). Please, have some mercy. If they don't get married, we will be dishonoured in front of the invited guests and what will the society say! We will pay all the money to you..... slowly slowly after the marriage.

Pushpaben : (With a victorius smile). Ok....Ok..... but if we don't get the money soon, after the marriage then your daughter will be.....

Belaben : No, no..... don't worry. We will somehow get the money.
(Then the marriage continues and they take the bride to their home).

SCENE - 3

[After some weeks, in a higher middle class room, well furnished but the daughter-in-law, Archana, is cleaning the house in a torn dirty saree, looking very tired. Meanwhile Pushpaben appears].

Pushpaben : Oh.... you unfortunate idiot ! You are just like your mother in doing work, very slow. Hurry and finish the work quickly. (Archana starts dusting very fast). Your mother has shown great laziness in sending the money. Your father is a beggar... a real beggar. Sometimes, he sends money orders of 500 or 1000 Rupees. Like this, it will take a

whole life time to pay up that lakh of rupees. During the time of your marriage how your mother was pleading and begging. (Then turning with great sarcasm pleads). Please do us a favour, you get the money.

(Angrily, Pushpaben goes away. Archana stays crying, hitting her head. Meanwhile her friend Beena appears and Archana turns to hide her face on Beena's shoulder and cries more loudly).

- Beena : Now, now..... stop..... tell me what's happened.
- Archana : It's the same old story. My mother-in-law (emphasising) is at it again and yesterday Rajesh again came drunk, and started talking about the lakh of rupees and.... and....
- Beena : and what.... Archana ?
- Archana : (Very hesitatingly) and he beat me up with a stick as if I was an animal. My mother had told me that Rajesh liked me..... but now she was wrong.... there is no liking.....there is only greed for more and more dowry. Se this..... (shows the black and blue bruises under her saree, on the back).
- Beena : An you allowed him to beat you. Don't you know that to beat a woman is against the law, leave aside the crime for asking dowry. According to the 1961 Act, to give or to take dowry is against the law. And in 1984 more stress was laid. Yes.... it is understood that parents would spend to their best financial capacity for the wedding of a daughter but not kill themselves by overdoing it. OK.... let's forget it....let's see how this dowry system actually begin !
- Archana : No..... no.
- Beena : There were two reasons behind this system. I used the past tense 'were' because nowadays there is no justification for its existence. To begin with in a newly weds household there are a very few materials to live a comfortable wedded life which were got by this system. The other reason is also worth knowing. The property of the father is mainly distributed amongst sons and nothing is given to the daughter. This system was helped in giving the daughter some share of that property. Today, the insatiable greed of some people has destroyed the real reason after this system. But today, the guilty takers and givers of dowry are not released only by paying th penalty! Today they have to pay a fine of Rs.15,000 plus endure 5 years of prison at least.

Archana : How do you know about all this ?

Beena : (Playfully touching imaginary collars).... ahem...
ahem.... after all I am the wife of an advocate.
If I had been in your place then.....

(Pushpaben shouts behind the curtain)

Pushpaben : Yes.... yes... go on.... encourage her.... teach
her all.... you know very well how to interfere in
other people's lives.

Beena : (Ignoring Pushpaben's words, Beena looks at
Archana) Alright.... I am going because I have
put the cooker on the stove besides that old woman
will not do anything to me but if aI stay on she
will take it out on you.

Archana : Fine.....come as you get the opportunity as you
know that I can't come. It's good to know that
within few days we have become good friends. As
usual letters written to my parents, would have
not been posted... deleting and adding things to
it. Now as I get time..... I'm going to write
to my parents then I shall need you to post them
for me. Will you do that for me?

Beena : Of course.....anytime... don't worry.....bye !!

Archana : Bye....

[Beena goes away. Archana seems to feel slightly
lighter. She again resumes her duties. Meanwhile
Pushpaben comes with a plate prepared for worship
of God in her hand]

Pushpaben : Idiot...listen today only you must write to your
father and give him an ultimatum... that if he
doesn't send the money within two days then.....
(while speaking mid-sentence she gets absorbed in
some thought).

Archana : (Frightened)then...mummy what.....what....will you
do?

Pushpaben : Then...then it just won't be good....understand?

Archana : (Pale with fright) O.K.

Pushpaben : And listen.... after you write the letter give it
to me to post...can't trust you..you might write
something else.

Archana : Yes (to herself) today I will write a letter anyhow from me and will give it to Beena. At least my parents will understand the seriousness of the condition when I write something in the letter to bring the money....then that bitch will also come to know.

Pushpaben : Oh ! where are you? I am going to the temple and am not certain when I shall be back. If you go out you will not like to see another day.....I'll break your bones. (goes away).

Archana : (To herself)..... At least..... I will write the letter just now. (She starts writing the letter. As she finishes, Beena walks in).

Archana : What's the matter.....why are you so early?

Beena : Oh..... I saw the old lady going out and came to check if you are still crying.

Archana : Good.....now please post this letter.

Beena : It's okey.....today I told my husband about you and there is some good news. Till now only a victim of dowry demands cold register against it, but now...there are many benefits of salary in it. The neighbours can also register a complaint, and one has to take the help of police too. So no problem if you can't come out. After 2-3 days as soon as his case gets over, we both will go to the police station and instead of a neighbour any institution can also enter against it.

(Then they both talk to themselves but their conversation fades as suddenly some soft music is put on, which becomes loud, very slowly)

SCENE - 4

[Archana's mother's house. The same room as in the 1st scene, nearby Belaben, her younger daughter Kirti aged 16 years is sitting with two opened letters in her hands]

Belaben : Kirti, whose letters are these?

Kirti : They are Archana's letters, both of them!

Belaben : Of Archana? But only yesterday we got a telegram from her mother-in-law saying that she is dead.....that she died due to a burning accident whilst cooking. (Crying....) and today two letters I just don't understand.

Kirti : But in both the letters the date given is before her death. One letter her mother-in-law has asked you to send one lakh Rupees and the other letter.....

Belaben : Oh.....please please read fast.

Kirti : Listen.

Dear mother, father, Kirti and Raju.

You must all be in the best of health. Here I'm miserable and cannot tolerate the beatings of my husband and my mother-in-law's abuse and mental torture. This dowry is one kind of vicious poison. If only you would have allowed me to study..... I would have got divorced and started doing a job. Then I would not have to depend on you.

Today my ambition to get divorced is as strong as was my ambition to study. Now I feel my life is very short and my in-laws will resort to even murder if their greed for more dowry is not satisfied. I think they may even kill me!! Neither you nor I have any escape from this. I am a victim and you too are helpless. The cost of my life is only a lakh of rupees. I know you can't give that amount. This may be my last letter (Kirti starts to cry).

Now, mother I won't be able to read further..... I know for sure that Archanaben has not died in an accident but has been brutally murdered!! (says disgustedly in anger and gets up). I.....I will do a case....get the guilty punished....only then will I rest....and.....

Belaben : Daughter Kirti..... (in a helpless state) we won't have that much money and now even you will have to get married after two years and we will naturally have to collect money for that.

Kirti : (Angrily get up) Mother ! You don't still understand! Due to this wretched dowry your second daughter will also die.

Belaben : (In great helpless and sad tone). Kirti, the fate of every woman is the same and dowry is a custom.

Kirti : I will break this life-taking tradition. I WILL NOT MARRY a person who loves dowry rather than me. Listen mummy.... I will marry but not sell myself....as dowry amounts to....

Belaben : But Kirti... such cases are very few.

Kirti : No that's not true...there are many such cases that remain unnoticed. But we can control this.... my beloved sister would have been saved if only we had taken some precautions. If only we had the signature of both the parties regarding the things given in marriage, then we could have got them back and got our Archanaben divorced.

Belaben : How is that possible?

Kirti : If sister had had that list, we could have reported it to the police and the in-laws would have been forced to give those things back within a month. Oh...God...if my sister had done that....

Belaben : That is alright, but one can not live a life only with things.....some income is necessary !!

Kirti : For that very purpose the government has some good institutions which have put forth some good schemes and benefits. The divorced woman gets first preference for job and can marry once again!

Belaben : We can't call time back and a man gets a woman for second marriage, but a woman does not get one as easily.

Kirti : If we try, then we can get everything. It is not like what has happened cannot be remedied?

Belaben : Then?

Kirti : At least..... I won't repeat history again, not at all, never.....!!

[The End]

DRAMA SCRIPT IN GUJARATI

DOWRY

ના ટ ક

પરિચય :

આ નાટક દહેજ અને માર્ગદર્શન આપે છે.

દ્વેષ :

દહેજ ને છાતા કાયદા અને માહિતી.

પાત્ર પરિચય :

અ - "બ" ની પુત્રી, "ક" ની પુત્રવધૂ

બ - "અ" તથા "ઈ" ની માતા

ક - "અ" ની સાસુ

ડ - "અ" ની, સાસરા ની, પડોશી મિત્ર

ઈ - "અ" ની બહેન.

(મધ્યમ વર્ગ નું ઘર. એક સહેજ જુના જેવો સોકા છે. તેની ડાબી-જમણી બાજુ, સામસામે એક ખુરશી છે. વચ્ચે બે ટેબલ છે. સોકાની પાછળ લાકડાની બે ફોલ્ડીંગ ખુરશી વાળીને મુકેલી છે. ઉપરાંત વોલપેઇન્ટ, ધડિયાળ વગેરે મધ્યમવર્ગીય ચીજ વસ્તુ ગોઠવાયેલી છે. ટેબલ પાસે ૧૮-૧૯ વર્ષ ની એક ઠોકરી (અ) બેઠેલી છે. તેનું સહવાર સહેજ ફાટેલું છે અને તે રડી રહી છે. ખુરશી પર "અ" ની મમ્મી (બ) બેઠેલી છે. વાળ સફેદ થતા જાય છે અને જુનો સાડલો પહેરેલો છે.)

અ : પણ મમ્મી મારે તો હજી ભણવું છે.

બ : વારે-વારે આવી તક નથી મળતી, બેટા! ઠોકરોય સારો છે અને ખાનદાન પણ, વળી ઘર પૈસાવાળું છે. સૌથી મોટી વાત તો એ છે કે ઠોકરને તું પસંદ છે.

અ : અને મારી પસંદ-નાપસંદ નો તો કોઈ સવાલ જ નહીં, બરાબર ને? (એક ડૂસકું ભરી લેતા). જો બાઈ બારમામાં નાપાસ થયો હતો તો પણ તેને પરણાવવાને બદલે વધુ ભણાવવા માટેની જ પેરવી કરત. જ્યારે મારે તો હજી પરીક્ષા આપવાની બાકી છે અને હું છાન.

બ : બાઈ ઠોકરો છે અને તું ઠોકરી, સમજ? (ગુસ્સાથી) ઘણી દલીલ કરી હતે. ઠોકરીઓને બહુ ભણાવવાનું પરિણામ જ આ. તારા છાન તો થઈને જ રહેશે. તારી પાછળ બે બહેનો પણ છે. એનો થ વિચાર તો કર. હવે પરીક્ષા આપવાની કંઈ જરૂર નથી.

(એમ કહી ફળ પછાડતી ચાલી જાય છે અને "અ" રોતી રહે છે)

અ : (સ્વગત) દરેક વાતમાં એ ઠોકરો અને તું ઠોકરી.... અંહ.... (ટેબલ પર માર્થુ ટેકવી દઈ વધુ રહે છે).

(પહેલાનો જ રમ છે. લગ્ન નો કોલાહલ, શરણાઈ વગેરે સંબંધાય છે. ત્યારે જાન પાછી લઈ જવા માટે વેવાણ (ક) ઉતાવળ કરે છે. તેનો ઠાઠ પણ જોરદાર છે).

- બ : પણ વેવાણ સાંભળી તો ખરા, અમે તમને ટી.વી. સુધી બધી વસ્તુઓ દહેજમાં આપી અને ઉપર થી આ એક લાખ રૂપિયા !! આવું હતું તો પહેલેથી જ કહેવું જોઈએ ને? હવે અમે ક્યાંથી રૂપિયા લાવીશું? મહેરબાની કરો, જાન પાછી ન લઈ જાવ.
- ક : એ હું કંઈ નથી જાણતી. વળી બધી વસ્તુઓ તમે અમને નહીં પણ તમારી દિકરીને આપી છે જેથી તે એન થી રહી શકે. અમે જો કરાને બણાવી ગણાવી મોટો ક્યો તેનાં કમ-સે-કમ એક લાખ રૂપિયા તો જોઈએ જ. નહીંતર થઈ રહ્યા આ લગ્ન.
- બ : (લાચારીથી) કંઈક રહેમ કરો. લગ્ન નહીં થાય તો અમારું નાક કપાઈ જશે. અમે લગ્ન પત્યા બાદ ધીરે રૂપિયા આપી દઈશું.
- ક : (જીતનાં ગર્વથી) સારું, સારું. પણ લગ્ન પછી થોડા જ અઠવાડીયામાં રૂપિયા ન મળ્યા તો અમે તમારી દિકરીને
- બ : ના, ના. તમે ચિંતા ન કરો, રૂપિયા મળી જશે.

(ત્યારે લગ્ન થાય છે અને વહુને ઘેર લઈ જાય છે)

(કેટલાંક અઠવાડીયા પછી... ઉચ્ચ મધ્યમવર્ગીય ઘર. શાનદાર ફર્નિચર ગોઠવેલું છે. પરંતુ વહુ (અ) ફટીચર હાલતમાં ઘર સાફ કરી રહી છે. એટલામાં "ક" નો પ્રવેશ).

- ક : અરે ઓ! કરમ્હુટી, નાલાયક ! તુંય કામમાં તારી માં ની જેમ ઢીલી છે. જરા ઝડપ થી હાલ ચલાવ. ("અ" ઝડપથી સાફસુકી કરે છે). તારી મા એ રૂપિયા મોકલામાં ઘણી ઢીલ કરી. તારો બાપ ભી ભિખારી છે, ભિખારી.

ક્યારેક પાંચસોનો તો ક્યારેક હજાર રૂપિયાઓ મનીઓર્ડર, આમ લાખ રૂપિયા તો આવતે જનમારે થ પુરા ન થાય. લગ્ન વખતે તો તારી માં કેવી વર્ણવી હતી (ચાળા પાડતાં) મહેરબાની કરો, રૂપિયા મળી જશે....

(ગુસ્સામાં જ "ક" ચાલી જાય છે અને "અ" રડવા લાગે છે. એટલામાં બાજુમાં રહેતી બહેનપણી "ડ" નો પ્રવેશ થાય છે અને "અ" તેનાં ખોળામાં છુપાઈ જાય છે.)

ડ : બસ હવે, રોતી જ રહીશ કે કંઈક વાતેય કરીશ ?

અ : બસ એજ ઘસી-પીટી વાત. હમણાં સાસુજી (બાર મૂકતાં) બકવાસ કરતા હતા તથા કાલ રાત્રે એ ફરી પી (ઈ) ને આવ્યા, લાખ રૂપિયા ને લઈ બડબડવા લાગ્યા અને... અને...

ડ : અને શું, "અ".

અ : અને લાકડીથી મને જાનવર ની જેમ મારી. મારી મમ્મી તો કહેતી હતી કે છોકરાને તું પસંદ છું. હં... એને તો દહેજ પ્યારું છે દહેજ... જો આ... (એમ કહી, પાલવ દૂર કરી પીઠ પર મારનાં નિશાન બતાડે છે.)

ડ : ને તે માર ખાઈ લીધો? તું જાણતી નથી સ્ત્રી પર હાથ ઉઠાવવો કાનૂની ગુ-હો બને છે. એ રહી વાત દહેજ ની. ૧૯૬૧ નાં કાયદા અનુસાર દહેજ લેવું કે દેવું એ એક જુર્મ છે. આ કાયદાં ને કડક સ્વરૂપ, બરાબર માળખું આપી ૧૯૮૪ માં ફરીથી અમલમાં મૂક્યો. એ એ વાત સાચી છે કે દરેક માતા-પિતાએ પોતાની પહોંચ મુજબ જ લગ્નમાં ખર્ચ કરવો, ચાદર એટલી જ સોડ તાણવી કેમકે... ચલ છોડ એ વાત. એ કહે કે દહેજની પ્રથા બરેબર કેવી રીતે શરૂ થઈ?

અ : ના, ભાઈ.

ડ : આ પ્રથાનાં મુખ્ય બે હેતુ હતા. મેં "હતા" એટલા માટે કહ્યું કે આજકાલ એ હેતુનું અસ્તિત્વ જ નથી રહ્યું. અચ્છા, તો પહેલી વાત એ કે નવા નવા લગ્ન થાય ત્યારે સંસાર શરૂ કરવા દંપતિ પાસે ઘણી વસ્તુઓ નથી હોતી. જે આ પ્રથા દ્વારા મળી રહે છે. બીજો હેતુ પણ જાણવા જેવો છે.

પિતાની સંપત્તિ ની વહેંચણી, જોવા જઈએ તો દિકરાઓમાં જ થાય છે. દિકરીને એમાં ભાગ મળતો નથી. માથી દહેજ ધ્વારા પુત્રીને આ હિસ્સો મળી રહે તેવી વ્યવસ્થા કરાઈ હતી. માજે આ પ્રથામાં લાલચે પ્રવેશ કરીને બધી વ્યવસ્થા બગાડી નાંખી છે. પરંતુ માજે દહેજ લેવા-દેવાનાં ગુ-હામાં કેવળ દડ ભરી મુક્ત થઈ શકતા નથી. એની સજામાં કમ-સે-કમ ૧૫,૦૦૦ રૂપિયા દડ ઉપરાંત કમ-સે-કમ પાંચ વર્ષ ની જેલની સજા પણ થાય છે.

અ : પણ તું આ બધું કંઈ રીતે જાણે ?

ડ : (ખાલી ખાલી કોલર ઊંચો કરવાનો ઢોંગ કરતાં) આખરે વકીલની પત્ની છું એટલે તો કહું છું કે તારી જગ્યાએ હું હોત તો.....
(નેપથ્ય માંથી "ક" નો અવાજ).

ક : ચઢાવ, હા ચઢાવ. બીજાનાં ઘરમાં દખલ કરતાં તને ખૂબ સરસ આવડે છે.

ડ : ("ક" ની વાત સાંભળી ન સાંભળી કરતાં "અ" તરફ જોઈ) ઠીક ત્યારે, હવે હું જાઉં. એક તો કૂકર મૂકીને આવી છું અને વધુ રોકાઈશ તો આ ડોશી મને તો કંઈ નહીં કરી શકે પણ તારું આવી બનશે.

અ : મોકો મળતાં આવી જજે, હું તો આવી શકું નહીં. સારું છે કે તે થોડાં દિવસોમાં મારી દોસ્તી કરી લીધી. નહીંતર મમ્મી પપ્પાને લખેલાં દરેક પત્ર, પહેલાની જેમ માજે પણ, વંચાત, સુધારા વધારા કરાત, અને ત્યાર બાદ જ પોસ્ટ થાત. આજકાલ કુરસદમાં મમ્મી પપ્પાને પત્ર લખવાની જ છું. પોસ્ટ કરવા તારી જરૂર પડશે જ, આવીશ ને?

ડ : હા, હા, કેમ નહીં? આવીશ જ. ચાલ, આવજે.

અ : આવજે.

(“ડ” જાય છે. “અ” નાં મુખ પર સંતોષની રેખા છે. એ ફરીથી ધરકામમાં જોડાઈ જાય છે. એટલામાં પૂજાની થાળી લઈ “ક” આવે છે.)

ક : ડકોળ, સાંભળ. તારા બાપને માજે જ ચિઠ્ઠી લખ કે જો બે દિવસમાં

પુરા રૂપિયા ન મળ્યા તો.... (બોલતાં બોલતાં વિચારમાં પડી જાય છે).

અ : તો શું (ડરથી) મમ્મી?

ક : તો..... તો સારું નહીં થાય સમજ?

અ : (કરી ડરથી) સારું.

ક : અમે ચિઠ્ઠી લખી મને આપી દે જે, હું જ પોસ્ટ કરી દઈશ તારો શું વિશ્વાસ. ક્યાંક ઉધું અંતુ લખી નાખે...

અ : જી. (સ્વગત) આજે મારા તરફથી એક ચિઠ્ઠી લખી નાખી અમે તેમ કરી "ડ" ને આપી આવું, ઘરવાળા પરિસ્થિતિની નાજુકતા તો સમજી શકે. રૂપિયા મંગાવતી ચિઠ્ઠીમાં કંઈ લખીશ તો "ડાકણ" જાણી જશે.

ક : અલી! ક્યાં બોવાઈ ગઈ? હું મદિર જાઉં છું. ક્યારે પાછી કરું તે નક્કી નહીં. જો બહાર ગઈ તો જીવતી નહીં રે. હાડકાં ખોખરાં કરી નાખીશ. (જાય છે).

અ : (સ્વગત) હાશ! હવે તો પત્ર લખી જ નાખું.

(પત્ર લખવા બેસે છે. પત્ર કવરમાં નાખી બંધ કરે છે, ત્યાંજ "ડ" આવે છે.)

અ : અરે! શું વાત છે? આટલી જલ્દી પાછી!

ક : ડોશી ને બહાર જતાં જોઈને જ આવી ગઈ. મને એમ કે તું જી રહતી જ હશે.

અ : સારું કર્યું, આ પત્ર પોસ્ટ કરી દેજે લે.

ક : (પત્ર લેતાં) એ તો ઠીક, પણ મેં બ્યારે એમને તારા વિશે વાત કરી તો એક ખુશ ખબરી મળી. હમણાં સુધી તો દહેજ ને કારણે પીડિત સ્ત્રી જ ફરિયાદ લખાવી શકતની હતી, પરંતુ હવે આમાં આવકારદાયક ફેરફારો આવ્યા છે. ફરિયાદ પડોશી પણ કરી શકે છે અને પોલીસે કાર્યવાહી પણ કરવી પડે. એટલે તું બહાર ન નીકળી શકે તો થ કાંઈ વાંધો નહીં. બે ત્રણ દિવસ પછી એમનો કેસ પતે એટલે અમે જ પોલીસ સ્ટેશને જઈશું. વળી, પડોશી સિવાય કલ્યાણકારી સંસ્થા પણ ફરિયાદ નોંધાવી શકે છે.

(પછી બંને ઘણી વાતો કરે છે. નેષ્ઠ્ય માં સંભીત ધ્વનિ)

(“અ” નું પિયર. પહેલાં નો જ રમ. “બા” ની બાજુમાં “અ” ની નાની બહેન (ઈ) (ઉંમર ૧૬ વર્ષ જેટલી) બેઠી છે. હાથમાં બે કવર છે, અને બે કાગળ છે).

બ : અરે “ઈ”, કોનો કાગળ છે?

ઈ : મોટી બહેનનો, અને એવ પાછા બે બે.

બ : “અ” નો?? કાલે તો એનાં સાસરેથી એની મોત ની ખબર નો તાર આવ્યો કે રસોઈ કરતાં આકસ્મિક સળગી જતાં... (ડૂસકું) અને આજે બે બે કાગળ . કાંઈ સમજાતું નથી.

ઈ : પણ બન્ને લેટરમાં બેનનાં મૃત્યુ પહેલાની તારીખ છે. એકમાં એની સાસુએ તેનાં દવારા એક લાખ રૂપિયા મંગાવ્યા છે અને બીજામાં....

બ : અરે! જલ્દી વાંચ ને...

ઈ : સાંભળો.

“મમ્મી, પપ્પા, બહેનો અને ભાઈ.

આપ સહુ તો કુશળ હશો, પણ મારી જિંદગી દુર્ભર થઈ ગઈ છે. પતિનો રોજ રોજ નો માર, સાસુ નો બકવાસ હવે સહેવાતો નથી. આ દહેજ પણ એક ઝેર છે. મને થોડું ભણવા દીધું હોત તો... હું છુટાઠેડા લઈને ક્યાંક નોકરી કરત. તમારા પણ બોજ ન બનત. આજે છુટાઠેડા લેવાની ઈચ્છા એટલી જ તીવ્ર છે જેટલી પહેલાં ભણવાની ઈચ્છા તીવ્ર હતી. લાગે છે કે હવે મારી જિંદગી ખૂબ ઓછી બાકી રહી ગઈ છે. કારણ રૂપિયા નહીં મળે તો સાસરાવાળા ન જાણે શું કરે? કદાચ મને મારી જ નાખે. આનાથી બચવાનો ઉપાય ન મારી પાસે છે, ન તમારી પાસે. હું નિરાધાર છું તો તમે મજબૂર છો. મારી જિંદગી ની કિંમત કેવળ એક લાખ રૂપિયા છે. હું જાણું છું કે તમે તે આપી શકવાનાં નથી. કદાચ આ મારો છેલ્લો લેટર છે. (ડૂસકું). બસ, માં હવે હું આગળ નહીં વાંચી શકું. હવે જાણ્યું કે બેનનું મોત નહીં ખૂન થયું છે. હવે તો હું કેસ કરીશ અને....

બ : બેટી! એટલાં રૂપિયા આપણી પાસે ક્યાં? અને હવે બે વર્ષ પછી તારા લગ્ન થશે, તે માટેય રૂપિયા જમા કરવા પડશે.

- ઠ : (ગુસ્સાથી) મમ્મી, હજી પણ તમે કંઈ સમજ્યા નહીં? દહેજ ને કારણે કાલે તમારી બીજી બેટી પણ મરણને શરણ થઈ જશે.
- બ : (લાચારીથી) બેટી, સ્ત્રીનું નસીબ જ એવું છે અને દહેજ લેવું દેવું એ તો એક રિવાજ છે.
- ઠ : માવો રિવાજ હું તોડીશ. હું હમણાં લગ્ન નહીંજ કરું. અને જ્યારે કરીશ ત્યારે દહેજ નહીં, કેવળ મને ચાહનાર વ્યક્તિ સાથે લગ્ન કરીશ. સાંબળો, મમ્મી હું લગ્ન કરીશ, સોદો નહીં.
- બ : પણ બેટી! માવા કિસ્સા તો ઘણાં ઓછા હોય છે.
- ઠ : એવું નથી. પણ વાત બહાર આવતી નથી. પરંતુ માવી ઘટનાઓ અટકાવી શકાય. બહેન પણ બચી શકત જો આપણે થોડીક કાળજી લીધી હોત. દહેજમાં આપેલી ચીજોનું લીસ્ટ બનાવી બંને પક્ષની સહી લીધી હોત તો બહેન છુટાછેટા લઈ એ ચીજો પાછી મેળવી શકત.
- બ : અરે! એ કઈ રીતે?
- ઠ : બહેન જેવી પીડિત સ્ત્રી આવું લીસ્ટ હોય તો પોલીસમાં રીપોર્ટ લખાવી શકે, અને સાસરિયા પક્ષે મહીનામાં આ વસ્તુઓ પાછી આપવી જ પડે. બેન પણ આવું કરી શકત, કાશ! જો આપણે....
- બ : એતો ઠીક, પણ એ વસ્તુથી જીવન થોડું ફસાર થાય? આવક તો કંઈક જોઈએ ને?
- ઠ : અરે! સરકાર અને કલ્યાણકારી સંસ્થાઓએ એ માટે ઘણી તકો બહાર પાડી છે. છુટાછેટા લીધેલી સ્ત્રીને નોકરી માટે પહેલો મોકો અપાય છે અને પુનર્લગ્ન તો કરીજ શકે ને?
- બ : પણ હવે તો થયું એ થયું અને પુરુષ ને મળે પણ સ્ત્રીને ફરી લગ્ન માટે પાત્ર જલદી મળતું નથી.
- ઠ : પ્રયત્ન થી બધું મળે. "થઈ ગયું એ થઈ ગયું" એમ ન ચાલે.
- બ : તો?
- ઠ : કમ - સે - કમ, હું તો ઇતિહાસનું પુનરાવર્તન નહીં જ થવા દઉં, નહીં જ થવા દઉં, ક્યારેય નહીં.